

Za Doc. Ing. Dr. Emanuele Procházkou, CSc.

17. března 1992 zemřel v Praze po krátké nemoci dlouholetý pedagog oboru geodézie a kartografie stavební fakulty ČVUT v Praze a historik zeměměřictví pan Doc. Ing. Dr. Emanuel Procházka, CSc. Připomeňme si v následujících řádcích jeho osobnost a dílo poněkud šířeji, než jak činí příslušné heslo v ročence [35] nebo časopisecký nekrolog [36]. (Za pomoc při sestavení chronologického seznamu publikovaných prací děkuji p. Doc. Ing. Aleši Procházkovi, CSc.)

E. Procházka (foto z roku 1964) se narodil 21. listopadu 1916 v rodině pražského koželuha. Po maturitě s vyznamenáním na reálce v Praze VII se zapsal r. 1934 ke studiu oboru dopravních staveb na Vysoké škole inženýrského stavitelství v Praze, příslušející do svazku Českého vysokého učení technického (ČVUT). 1. státní zkoušku složil roku 1937, studia dokončil 2. státní zkouškou na podzim roku 1945. V době uzavření českých vysokých škol ve válečném období 1939 - 1945 byl technickým úředníkem u firmy J. Pilař & J. Pelc. Po absolvování zkrácené základní vojenské služby započal svou životní dráhu vysokoškolského učitele.

Na místo smluvního asistenta v geodetickém ústavu VŠ inž. stavitelství, vedeném prof. Jaroslavem Pantoflíčkem, nastoupil 11. 3. 1946; ústav se po reformách ČVUT změnil v katedru geodézie fakulty stavebního inženýrství a pak v dnešní katedru speciální geodézie stavební fakulty. Počátkem roku 1947 uzavřel sňatek se sl. Martou Čichovou, rodem z Kounic u Českého Brodu. Po onemocnění prof. Pantoflíčka byl od zimního semestru 1947 pověřen suplováním přednášek vyšší geodézie a vedením přednášek z kartografie pro posluchače stavebních zaměření. Po jejich zrušení v roce 1952 přednášel po 30 let encyklopedický předmět Geodézie, většinou posluchačům konstrukčně-dopravního zaměření, ekonomiky stavebních prací a pozemního stavitelství. Doktorát technických věd získal již roku 1949, odborným asistentem byl jmenován r. 1950, docentem pro obor geodézie počátkem roku 1955; po dobu pěti let byl prozatímním vedoucím katedry geodézie. Je autorem nebo spoluautorem skript, uvedených v seznamu pod čísly [21] a [6], [12], [25], která se dočkala řady dotisků a změněných vydání a patří dosud k základní studijní literatuře. Byl též členem autorského kolektivu celostátní učebnice [16]. V roce 1965 získal hodnost kandidáta věd; v 70. letech bylo vzhledem ke společenské situaci zamítnuto zahájení řízení pro udělení hodnosti doktora věd, resp. pro jmenování profesorem. Při odchodu do důchodu v roce 1982 bylo jeho pedagogické působení oceněno čestným uznáním děkana a roku 1987 medailí ČVUT II. stupně. Doc. E. Procházka udržoval i nadále živý kontakt se svou katedrou speciální geodézie, na níž založil a vedl výběrový volitelný předmět Dějiny geodézie a kartografie, určený posluchačům vyšších ročníků zeměměřického studia.

E. Procházka měl zálibu ve výtvarném a divadelním umění a v architektuře, která se ve spojení s profesí projevila nejen aktivním členstvím v Klubu za starou Prahu, ale i spoluprací s praxí. Vzpomeňme alespoň prací pro účely památkové péče, jakými bylo měření krovu Belvederu (1952, [4]), historických budov v Kuksu (1960) a v Litoměřicích (1961), spoluúčast při měřické dokumentaci Národního divadla (1961-2) či loveckého zámečku v Černicích (1978). Navrhl však také a zaměřil mikrotrigonometrickou síť pro projekt vltavského mostu u Žďákova (1947), vypracoval geodetické podklady pro projekt objízdne komunikace v Českém Krumlově (1951, 1954), měřil změny nesvislosti věže chrámu Nanebevzetí P. Marie v Ústí nad Labem (1965, 1969). Byl členem komise pro unikátní transfer děkanského

chrámu v Mostě. Z veřejně publikovaných prací z této oblasti citujeme [26]. Osobní záliby a znalosti přivedly E. Procházku koncem 50. let k podnětné spolupráci při rekonstrukci staroměstského orloje, což dokládají publikace [7], [8] a [11] a ke spolupráci s archeology [3].

Ve své vědecké činnosti se E. Procházka věnoval dílčím problémům kartografie (např. [5]) nebo konstrukce geodetických přístrojů [1]. Těžiště jeho práce je ale nutno spatřovat v oboru vyrovnávacího počtu [2], především ve velmi zajímavých aplikacích statické metody, užívané ve stavební mechanice, při vyrovnání geodetických pozorování. Jednalo se především o vyrovnání souřadnic bodů určených protínáním nebo polygonovými pořady, s uvážením vlivu geodetického podkladu. Východiskem byla tenzorová metoda, publikovaná v roce 1930 prof. Václavem Daškem pro řešení rámových konstrukcí. Do této oblasti, která byla i tématem zmíněné práce pro získání hodnosti doktora věd, patří publikace [9], [10], [13], [14] - [18]. Z jazykových a odborných znalostí rezultovala spolupráce při tvorbě slovníků [19] a [31], [34].

Čtenáři tohoto příspěvku pravděpodobně nejlépe znají velmi záslužnou činnost Doc. Procházky na poli dějin oboru geodézie a kartografie, pojatou ve všech neoddelitelných souvislostech s vývojem společnosti a tedy i s vývojem souvisejících vědních disciplín, např. astronomie, geometrie, architektury, geografie, fyziky, stavebnictví, vojenství. Zabýval se i historií profesního vzdělávání měřičů - [22], [27], [28], udržoval četné kontakty s významnými odborníky v zahraničí. Byl členem Československé společnosti pro dějiny věd a techniky při Čs. akademii věd. Základní prací, svým významem zcela ojedinělou, jsou bezpochyby unikátní sedmidílná skripta Z dějin zeměměřictví [23], [24], od roku 1976 vydávaná oborem geodézie a kartografie stavební fakulty ČVUT v Praze. Spoluautorem prvních pěti dílů byl významný historik technických disciplín PhDr. et JUDr. Ivan Honl. Dílo se vyznačuje neobyčejnou šíří tématu a hloubkou zpracování, ale současně i přehledností a průkazností zpracování shromážděného značně rozsáhlého souboru údajů. Práce je velmi vyhledávána nejen studenty, ale též pracovníky z praxe různých profesních zaměření. Svědčí o tom řada dotisků všech dílů, z nichž starší se dočkaly několika nových vydání. Autorům byla roku 1981 udělena cena rektora. Některé pasáže výše uvedených publikací E. Procházka přepracoval pro spis [33], který je součástí širšího souboru, zpracovaného na podnět Čs. komise 1A Mezinárodní federace zeměměřičů (FIG; 3 svazky).

Nepřehlédnutelné je působení Doc. E. Procházky v Klubu přátel Národního technického muzea v Praze, kde po delší období vykonával funkci předsedy sekce exaktních věd. Při příležitosti pravidelně pořádaných symposií z dějin geodézie a kartografie proslovil řadu výborně připravených přednášek, z nichž některé byly už publikovány - [26], [28], [29], [30]. Členským shromážděním sekce na podzim 1991 byl jednomyslně zvolen jedním ze čtyř čestných členů.

Doc. Ing. Pavel Hánek, CSc.

stavební fakulta ČVUT v Praze

Literatura:

- Není-li uvedeno jinak, je autorem publikací [1] - [34] E. Procházka
- [1] Přesné optické dálkoměry, *Dopravní technika*, Praha 1951
- [2] Příspěvek k vyrovnání pozorování zprostředkujících, *Zeměměřictví*, 4/42, 1954, č.6, s. 109-112
- [3] *Astronomická orientace hrobů únětické kultury, Památky archeologické*, Praha 1954
- [4] Zaměření krovu letohrádku v Královské zahradě, *Zprávy památkové péče*, XIV, 1954
- [5] Transformace Gaussových souřadnic mezi dvěma sousedními třístupňovými pásy, *Geodetický a kartografický sborník, svazek 3*, SNTL Praha 1955, s. 50-59
- [6] Pelikán M., Procházka E. a kol.: *Geodesie pro směr KD a V*, skripta ČVUT, SNTL Praha 1956 a 1962
- [7] Obnova chodu čtyřiadvacetníku na Staroměstském orloji, *Jemná mechanika a optika*, 3, 1958, s.205-208
- [8] Oprava staroměstského orloje, *Zprávy památkové péče*, XVIII, 1958, č. 1-2, s.45-50
- [9] Vyrovnání polohy bodu určeného protínáním pomocí statické metody, *Geod. a kart. sborník, sv.8*, SNTL Praha 1962, s.38-40
- [10] *Statische Ausgleichung bei der Punktbestimmung durch Einschneiden*, *Vermessungstechnik*, 11, 1963, č.11, s.419-422, pokr. č.12, s.459-463
- [11] Horský Z., Procházka E.: *Pražský orloj*, *Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky*, IX, Praha 1964, s.83-146
- [12] Pelikán M., Procházka E.: *Geodesie pro směr PS a E*, skripta ČVUT, SNTL Praha 1964
- [13] Vyrovnání a polohová přesnost bodů oboustranně polohově a směrově připojeného polygonového pořadu pomocí statické metody, *Geod. a kart. sborník, sv.10*, SNTL Praha 1966, s.54-65
- [14] *Die Verschiebungsellipse und ihre Beziehungen zur Fehlerellipse und Fehlerkurve*, *Studia geophysica et geodaetica*, sv.10, Praha 1966, s.137-146
- [15] *Einfluss der Lagenungenauigkeit von Anschlusspunkten bei Punktbestimmung durch Richtungseinschneiden*, *Studia geoph. et geod.*, sv.11, Praha 1967, s.397-412
- [16] Kolektiv: *Geodesie - učebnice pro posluchače stavebního inženýrství*, SNTL Praha 1967
- [17] *Die Ausgleichung und Genauigkeit eines Polygonzuges nach der Methode der Verschiebungsellipsen*, *Studia geoph. et geod.*, sv.12, Praha 1968, s.11-27
- [18] *Einfluss der Lagenungenauigkeit von Anschlusspunkten bei Punktbestimmung durch Bogenschnitt und durch Vorwärtseinschneiden mit gemessenen Winkeln und Entfernungen*, *Studia geoph. et geod.*, sv.12, Praha 1968, s.350-362
- [19] Naxerová A., Procházka E.: *Německo-český a česko-německý stavební slovník*, SNTL Praha 1968
- [20] *Die Ausgleichung und Genauigkeit eines Polygonzuges mit lagengemäss ungenauen Anschlusspunkten*, *Studia geoph. et geod.*, sv. 13, Praha 1969, s.105-124
- [21] *Základy teorie chyb a vyrovnávacího počtu*, skripta ČVUT, Praha 1970
- [22] *Vývoj geodetického ústavu pražské techniky*, monografie ČVUT, Praha 1975
- [23] Honl I., Procházka E.: *Úvod do dějin zeměměřictví*, skripta ČVUT: díl I, 1976, 3. vyd. 1990, II, 1979, 3.vyd. 1992, III, 1980, 2.vyd.1990, IV, 1982, 2.vyd. 1992, V, 1984
- [24] Procházka E.: *Úvod do dějin zeměměřictví*, skripta ČVUT: díl VI, 1987, VII, 1991
- [25] Kolektiv: *Geodézie*, skripta, ČVUT Praha 1979

- [26] *Pražský loket na Novoměstské radnici v Praze, sborník Z dějin geodézie a kartografie, sv. 01, NTM Praha 1981, s. 191-203*
- [27] *Vývoj základní výuky geodézie a kartografie na pražské technice, Geodetický a kartografický obzor, 28/70, 1982, č.6, s.155-159*
- [28] *Vývoj výuky geodézie na pražské technice, sborník Z dějin GaK, sv. 03, NTM Praha 1985, s.116-135*
- [29] *Trigonometrické sítě na území českých zemí v 1.pol. 19.st., sborník Z dějin GaK, sv. 04, NTM Praha 1985, s.61-74*
- [30] *Příspěvek k použití oválu v barokní architektuře, sborník Z dějin GaK, sv. 05, NTM Praha 1986, s.51-60*
- [31] *Kejvanová A. a kol.: Německo-český stavební slovník, SNTL Praha 1990*
- [32] *Geodetická měření k výzkumu tvaru Země, Práce z dějin přírodních věd, 26, 1991, s.373-381*
- [33] *Kolektiv: Kapitoly z histórie geodézie na území Česko-Slovenska do roku 1918, edice VÚGK Bratislava, rad 8, VÚGK Bratislava 1991*
- [34] *Kejvanová A. a kol.: Česko-německý stavební slovník, SNTL Praha 1992*
- [35] *Ročenka Kdo je kdo 91/92, II. díl N-Ž, s.775*
- [36] *red.: Za Doc.Ing. Dr. Emanuele Procházkou, Geod. a kart. obzor, 38/90, 1992, č.9, s.178*